

Фурман Ярослав Володимирович, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення, навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЗА ФАКТОМ ВИНИКНЕННЯ ПОЖЕЖІ

Однією з серйозних проблем у житті країни була і залишається боротьба з пожежами. В Україні за останні роки обстановка з пожежами та їх розслідуванням залишається складною. За 9 місяців 2017 року в Україні зареєстровано 71 516 пожеж. У порівнянні з аналогічним періодом минулого року кількість пожеж збільшилась на 17,6 %. Унаслідок пожеж загинуло 1 222 людини (+ 6,0 %), у тому числі 45 дітей (+21,6 %); 1 118 людей отримали травми на пожежах (+22,6 %), з них 100 дітей (+26,6 %).

Матеріальні втрати від пожеж склали 6 млрд 307 млн 956 тис. грн (з них прямі збитки становлять 1 млрд 528 млн 501 тис. грн, а побічні – 4 млрд 779 млн 456 тис. грн). Прямі матеріальні збитки збільшились на 35,7 %, побічні – на 81,5 %.

Збільшилась кількість знищених та пошкоджених будівель і споруд на 29,7 % (19 866 од. проти 15 319 од.); кількість знищеної та пошкодженої техніки – на 15,7 % (3 259 од. проти 2 817 од.); кількість знищених кормів – на 36,5 % (13 163 тон проти 9 645 тон); кількість знищено хліба на корені – на 26,9 % (670 га проти 528 га); кількість загиблих тварин – на 1,6 % (1 056 голів проти 1 039 голів).

Упродовж 9 місяців 2017 року в Україні в середньому виникала щодня 261 пожежа, унаслідок яких гинули і отримували травми по 4 людини, вогнем знищувалось або пошкоджувалось 72 будівлі та 11 одиниць техніки. Щоденні економічні втрати від пожеж становлять суму 23 млн 106 тис. грн. Кожною пожежею державі наносились прямі збитки на суму 21,4 тис. грн. [1].

З'ясування обставин подій, пов'язаних з пожежами представляє великі складності через специфіку самого явища пожежі. У процесі розвитку і гасіння пожежі зникає або видозмінюється слідова інформація про обставини виникнення і розвитку пожежі, яку можна використовувати для вирішення завдань розслідування. Важливою особливістю пожежі, в порівнянні з іншими пригодами є те, що на утворення слідів, їх збереження і доступність для подальшого виявлення і дослідження впливають процеси, що відбуваються при розвитку і гасінні пожежі.

Однак те, що такі сліди не виявляються з тих чи інших причин (невміння, відсутність технічних засобів, умисні дії тощо), ще не означає, що слідів не існує.

Цими обставинами і пояснюється необхідність найбільш повного, всебічного дослідження місця пожежі та систематизованого збирання матеріальних слідів події. Від своєчасності та повноти зібраних первинних даних залежить, подальша доля розслідування причини виникнення пожежі.

Огляд – це слідча (розшукова) дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті зовнішніх ознак матеріальних об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Метою огляду є виявлення відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та їх фіксація (ст. 237 КПК України).

Кримінальним процесуальним законом передбачено такі види слідчого огляду: огляд місця події; огляд місцевості; огляд приміщень; огляд речей; огляд документів; огляд трупа (ст. 238 КПК України). Окремими слідчими (розшуковими) діями є огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України) і огляд тіла людини – освідування особи (ст. 241 КПК України) [2].

Місце події (пожежі) є головним джерелом найбільш об'єктивної інформації про обставини її виникнення, і більшість фактичних даних можна встановити вже безпосередньо при проведенні огляду. Огляд місця події (пожежі) не можна замінити ніякими іншими слідчими (розшуковими) діями, так як в процесі його проводиться професійне дослідження фактичних даних, які неможливо отримати іншим шляхом.

Ефективність огляду обумовлюється дотриманням певних методичних підходів під час його проведення та використання необхідних технічних засобів і обладнання. Дані, які отримуються під час огляду, неможливо повною мірою компенсувати ні свідченнями очевидців, ні документами і матеріалами, які стосуються факту пожежі. Помилки, допущені при його проведенні, в подальшому неможливо виправити навіть при повторному огляді. Саме тому кримінальний процесуальний закон передбачає можливість проведення даної слідчої (розшукової) дії, у невідкладних випадках до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 217 КПК України) [2].

До об'єктів огляду зі слідами пожежі відносяться:

- будівлі, всі їх приміщення і предмети обстановки;
- автомобільний транспорт (річковий, морський, наземний, підземний, літаки) та прилегла місцевість;
- системи протипожежного захисту;
- електричне обладнання, проводки, апарати та механізми;
- місця зберігання речовин та матеріалів;
- предмети, що служили джерелом виникнення пожежі;
- предмети і сліди, залишені винним на місці пожежі;

- виробниче обладнання;
- трупи людей і тварин;
- опалювальні системи і нагрівальні прилади.

Завданнями огляду місця пожежі є:

- вивчення і фіксація обстановки місця пожежі, а також ознак, які вказують на місце розташування осередку пожежі;
- висунення версій про механізм виникнення пожежі;
- виявлення, фіксація і вилучення слідів правопорушення і злочинця, які надалі можуть служити речовими доказами або сприяти встановленню істини у кримінальному провадженні;
- відновлення обстановки, яка передувала - пожежі, встановлення обставин, причин і умов, що сприяли вчиненню злочину;
- встановлення причин і умов що сприяють розвитку пожежі;
- збір інформації необхідної для встановлення мотивів і цілей, осіб, які брали участь у вчиненні правопорушення чи злочину.
- отримання вихідних даних для проведення подальших слідчих (розшукових) дій та проведення оперативно-розшукових заходів.

Виявлення, фіксація ознак осередку пожежі, а також спрямованість горіння вогню складають основну і найбільш складну частину роботи при огляді місця пожежі [3, с. 122]. Але навіть при успішному, на перший погляд, вирішенні цього завдання слід не забувати, що на окремих стадіях огляду місця пожежі поспішний висновок про місце знаходження осередку пожежі тільки за характеристикою уражень може виявитися помилковим. Тому правильніше формулювати завдання огляду місця пожежі не як завдання обов'язкового встановлення осередку пожежі, а як завдання виявлення і фіксації ознак, в результаті аналізу яких буде можливо зробити остаточний висновок про місце виникнення пожежі.

Список використаних джерел

1. За даними Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту (УкрНДІЦЗ); [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://undicz.dsns.gov.ua/ua/Derzhavniy-reestr-normativno-pravovih-aktiv-z-pitan-pozhezhnoyi-bezpeki.html>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (із змінами станом на 17.04.2014); [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : Науково-практичний посібник // Авт. кол.: В. П. Бахін, В. К. Весельський, Н. І. Клименко, І. І. Котюк, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, В. С. Мацишин, М. В. Перебитюк, В. Л. Перебитюк, В. Л. Підпалій, А. В. Старушкевич, В. В. Ціркаль; За ред. П. В. Коляди. – К.: ЮрІнком Інтер, 2005. – 215 с.